

Inaugurarea unei rubrici permanente cu acest titlu trebuie să răspundă vechiului deziderat de publicare a surselor de orice natură referitoare la monumente, ansambluri și situri istorice. Ceea ce, pe temeiul atîtor contribuții, ale lui Philibert de l'Orme, Du Cange, Mabillon, Montfaucon, Félibien des Aveux, baronului Taylor și multor alora, Guizot putea la 1830 să preconizeze în Franța: un *Recueil de textes relatifs à l'histoire de l'architecture et à la condition des architectes* — își arată cu stringență necesitatea și la noi, deopotrivă cu publicarea arhivelor Comisiunii Monumentelor Istorice, Direcției Monumentelor Istorice.

Precum în atîtea alte domenii și aici Nicolae Iorga este un precursor, în nenumărate publicații „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice” între ele, ilustrul învățat presărase fărîme din surse prea puțin frecventate.

Dar scopul este departe de a fi numai istoric, întrucît editarea acestor izvoare — diplomatice, narative, epistolare, arheologice, iconografice, car-

tografice, numismatice, sfragistice, medalistice și de orice altă natură — este singura capabilă să asigure restaurarea și reabilitarea corectă a unor monumente. Parte integrantă a cercetării fiecăruia dintre acestea, reunirea documentației cît mai complete, întocmirea „caietului de sarcini” al monumentului vor îngădui, în fine, depășirea fazei empirice a datărilor și restaurărilor, bazate mai cu seamă pe ochiul arhitectului, pe analogii anistorice și deci înșelătoare. Totodată izvoarele strînse vor îngădui reconstituirea vieții și acțiunii oamenilor angrenați în lupta pentru făurirea și salvarea civilizației — datorie esențială pentru revigorarea morală a societății românești de astăzi.

Găzduite în „Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice” izvoarele — sperăm — îmbogățite și reunite în culegeri tematice vor fi temelia sigură a viitoarelor cercetări de istoria artei, de arheologie antică și medievală.

SERGIU IOSIPESCU

Scrisori către Nicolae Ghika-Budești

(I)

Profesor la Școala superioară de arhitectură din București, membru de onoare al Academiei Române, membru al Comisiunii Monumentelor Istorice, Nicolae Ghika-Budești (1869—1943)¹ poate fi considerat ca unul dintre întemeietorii istoriei arhitecturii la noi, alături de Gheorghe Balș. Autor al monumentalei lucrări *Evoluția arhitecturii în*

Muntenia și în Oltenia (1927—1936) și al altor temeinice studii, el a fost un harnic restaurator de monumente și totodată un mare creator. Opera sa arhitecturală înscrie în școala neoromânească inaugurată de Ion Mincu o pagină de mare originalitate, trăgîndu-și seva din arhitectura medievală laică și ecleziastică, ale cărei forme și motive sînt topite în retorta unei viziuni artistice proprii.

Scrisorile pe care le publicăm aici sînt selectate din arhiva de familie a lui Nicolae Ghika-Budești, pe care, la plecarea sa definitivă din țară, mi-a încredințat-o spre păstrare strănepoata acestuia, doamna Ilinca Ghika. Ele reflectă diferite aspecte din existența marelui arhitect român — de la relațiile cu bunicul său, Vasile Cantacuzino, și preocuparea de a găsi fiilor săi un profesor de desen și pînă la corespondența cu cîțiva mari

¹ Date despre Nicolae Ghika-Budești se găsesc în toate tratatele de istoria arhitecturii românești, precum și în *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 155; *Personalități românești ale științelor naturii și tehnicii*, București, 1982, p. 163; Paul Constantin, *Dicționar universal al arhitecților*, București, 1986, p. 127; Octav Doicescu, *Profesorul arhitect N. Ghika-Budești sau Discursul vizual al arhitecturii*, în *Despre arhitectură*, București, 1983, p. 107—109.

savanți ai Franței. Scrisorile de la studenții săi — Richard Bordenache, Grigore Ionescu — reflectă recunoștința și profunda admirație pe care aceștia o nutresc marelui lor dascăl. În alte scrisori găsim, de asemenea, câte ceva din ecoul internațional al monumentalei lucrări de sinteză despre arhitectura din Țara Românească de-a lungul evului mediu (scrisorile de la fostul său profesor de la Școala de arte frumoase din Paris, arhitectul Victor Laloux, cele de la colegii săi francezi Robert Lesage, E. Pontremoli, A. Defrasse, precum și cele ale lui Louis Bréhier și Louis Barthou, ale cărui relații cu arhitectul român sînt date la iveală prin scrisoarea nr. 6). Ghika-Budești s-a aflat în legătură cu o serie de savanți străini ai timpului său, cum au fost marii bizantinologi francezi Louis Bréhier și Gabriel Millet, care îl apreciau în mod deosebit. Millet considera lucrarea fundamentală a arhitectului român drept „un bel ouvrage, une étude d'ensemble, d'une information si riche et si sûre, méthodique et précise, qui honore votre pays”. Cele trei scrisori trimise de Louis Bréhier lui Nicolae Ghika-Budești pun în lumină interesul manifest al savantului francez pentru arta medievală românească, precum și intenția sa de a organiza la universitatea din Clermont un ciclu de lecții despre acest fenomen artistic european, puțin cunoscut în Franța. Ele reflectă modul în care marele bizantinist francez înțelegea să integreze arta românească în cea sud-est europeană, acordîndu-i locul cuvenit. Corespondenții francezi ai arhitectului român se dovedesc a fi fost sinceri admiratori ai monumentelor românești, buni cunoscători ai trecutului cultural românesc, pe care cu diferite prilejuri l-au făcut cunoscut publicului francez. Scrisorile acestea stau mărturie, astfel, și pentru modul în care un savant român era privit de confrății săi francezi — cu admirație și respect —, prestigiul științific internațional al arhitectului Ghika-Budești contribuind la ridicarea prestigiului și nivelului de cunoaștere a artei noastre medievale peste hotare.

MIHAI SORIN RĂDULESCU

1.

Universitatea din Cluj
Facultatea de Filosofie și Litere

Iubite Dle Ghika,

Am primit ambele Dtale scrisori cum și adresele Comisiunii Centrale pentru repartizarea sumelor bugetare destinate monumentelor din Transilvania. Dacă n-am răspuns pînă acum e că am așteptat și aștept încă rezultatul

Iubite Dle Ghika,

Am primit ambele Dtale scrisori cum și adresele Comisiunii Centrale pentru repartizarea sumelor bugetare destinate monumentelor din Transilvania. Dacă n-am răspuns pînă acum e că am așteptat și aștept încă rezultatul intervențiilor lor ce am făcut în diferite locuri pentru atîtarea nevoilor mai urgente și mai evidente ce trebuiau împlinite din sumele de care e vorba. Am convocat în două rînduri Comisiunea în acest scop și s-au luat hotărîri în merit; dar aci nu merg lucrurile ca la Dv. unde mai mult sau mai puțin se cunosc de cei chemați starea monumentelor și se pot deci socoti necesare aproximativ, trebuințele.

Fig. 1.a-c Scrisoare adresată de Al. Lapedatu lui Nicolae Ghika-Budești (foto I. Andronic).

intervențiilor ce am făcut în diferite locuri pentru arătarea nevoilor mai urgente și mai evidente ce trebuiesc împlinite din sumele de care e vorba. Am convocat în două rînduri Comisiunea în acest scop și s-au luat hotărîri în merit; dar aci nu merg lucrurile ca la Dv. unde mai mult sau mai puțin se cunosc de cei chemați starea monumentelor și se pot deci socoti, măcar aproximativ, trebuințele.

Ocupațiunile, timpul puțin favorabil și, într-o vreme, lipsa mijloacelor nu mi-au permis să merg să văd însumi, cum îmi propusese, monumentele mai însemnate. Castelul de la Hunedoara îl cunosc de mult și mi se spune că acolo e nevoie de lucrări de întreținere. La biserica veche din Săliște (Îngă Sibiu) asemenea. Tot așa aci, la Cluj, la cele două biserici românești. La Turda, la Rodna, la Vad, la Feleac — tot atîtea locuri unde va trebui să facem ceva. Mitropolia din Blaj a intervenit și ea pentru restaurarea capelei din curtea metropolitană. Cum vezi, vom avea unde să dăm banii. Numai

trăpătiunile, timpul puțin favorabil și, în sfârșit, vremea, lipsa mijloacelor sau mi-au permis să merg să văd numai cum îmi propusese monumentele mai înscenate. Cătehel de la Buzdăraș a lăsat de mult să-și scrie spume în aer și e nevoie de lucrări de restaurare. La biserica veche din Săbătaș (lungă bătă) asemenea. Tot așa aici, la Cluj, la cele două biserici românești. La Târg, la Radau, la Vad, la Fălcăuș — la sfârșitul lucrării unde va trebui să facem ceva. Mitropolia din Blaj a intervenit și ea pentru restaurarea capelei din curtea mitropoliei. Lucrările, cum vedeți, nu s-au putut face. Numai în unele locuri s-a putut face și le aștept. Dar la sfârșitul lui Decembrie veți avea cu siguranță tabloul. Te rog să-ți amintesc lucrul și Comisiunii — nu mi se va uita de la ceea ce am. Eu îmi

am toate viziunile și organizarea lucrării în urmărire cu mai bună — am început să scriu și publicărilor, din care, pe cea uitată, o trimiteți la felul acesta din Drăghiceanu, să o distribuie Comisiunii centrale și Dr. tuturor. A doua oară va la tipărit peste câte va fi. — Le prescrie metode de la Săbătaș și de la Săbătaș din Poiană am luat măsuri să fie ridicate și adăpostite provizoriu la Prefectura din Făgăraș, până vom face aici loc pentru un Lapidarium. Fii te rog liniștit că nu ne vom lăsa pe tînjală și tot ce se va putea vom face cu aceeași dragoste și interes ca și Dr. La primăvară, de vei avea timp, aș fi foarte fericit să te însoțesc într-o excursie de recunoaștere prin această frumoasă țară.

Cu salutări cordiale pentru toți, sunt și rămîn al tău vechei devotat

28.XI.921

Lapedatu

îmi trebuie date mai precise pe cari le-am cerut și le aștept. Pînă la sfârșitul lui decembrie veți avea cu siguranță tabloul. Te rog să comunici lucrul și Comisiunii — să nu se încheieze de tăcerea mea. Eu îmi dau toate silințele să organizez lucrurile Comisiunii cît mai bine, Am început și o serie de publicațiuni, din cari, pe cea dintîi, o trimit zilele astea dlui Drăghiceanu, să o distribuie Comisiunii centrale și Dr. tuturor. A doua oară voi da la tipărit peste cîteva zile. Ce privește pietrele de la Săbătaș și de la Schitul din Poiană am luat măsuri să fie ridicate și adăpostite provizoriu la Prefectura din Făgăraș, pînă vom face aici loc pentru un Lapidarium. Fii te rog liniștit că nu ne vom lăsa pe tînjală și tot ce se va putea vom face cu aceeași dragoste și interes ca și Dr. La primăvară, de vei avea timp, aș fi foarte fericit să te însoțesc într-o excursie de recunoaștere prin această frumoasă țară.

Cu salutări cordiale pentru toți, sunt și rămîn al tău vechei devotat
28.XI.921

Al. Lapedatu¹

¹ Alexandru Lapedatu (1876—1954), istoric medievist, secretar al Comisiunii Monumentelor Istorice (1904—1919), profesor la universitatea din Cluj, fondator alături de Ioan Lupaș și director al Institutului de Istorie Națională din Cluj (1920—1938), de mai multe ori ministru în guvernările liberale. În 1921 a devenit președinte al filialei pentru Transilvania a Comisiunii Monumentelor Istorice, de organizarea căreia este vorba în prezenta scrisoare.

2.

Clermont le 22 octobre 1925

Cher Monsieur, je regrette vivement d'avoir pu vous voir pendant votre séjour en France. Je reviens moi-même de l'Exposition et, si j'avais connu votre présence à Paris, j'aurais fait l'impossible pour voir. J'aurai du moins, je l'espère aussi, le plaisir de vous raconter à Belgrade j'ai eu le plaisir au mois de juillet de visiter l'Exposition d'Art Roumain où j'ai revu quelques-unes de vos merveilles que j'avais admirées à Putna et à Bucarest. Je vais faire cet hiver à Clermont quelques leçons sur l'Art et je lui consacre un paragraphe dans la nouvelle édition, assez remaniée, que je prépare de mon Art Chrétien¹. J'aurai probablement à ce sujet à demander des Monuments Historiques et j'aurais recours à votre bienveillante intervention.

J'aurais aimé à connaître votre impression sur l'Exposition dont l'architecture géométrique m'a quelque peu surpris, mais on discerne tout de

même l'avènement d'un nouveau style dont les débuts sont pénibles, mais qui fera peut-être son chemin.

Veuillez me croire, cher Monsieur, votre bien cordialement dévoué.

L. Bréhier²

¹ Lucrarea a apărut în 1928 cu titlul *L'Art chrétien, son développement iconographique des origines à nos jours*.

² Louis Bréhier (1868—1951), istoric și arheolog francez, profesor la Facultatea de litere din Clermont-Ferrand (1899—1938), specialist în istoria artei și civilizației bizantine.

3.

Chamalières

(Puy-de-Dôme)

12 Avenue de Royat, 21 novembre 1925

Cher Monsieur

Je me permet de venir vous demander un service. Je m'occupe en ce moment beaucoup de l'histoire de l'art roumain et j'ai besoin de votre aide.

Tout d'abord j'ai révisé le texte de mon *Art Chrétien* pour une 2e édition et j'ai ajouté un assez long passage sur l'iconographie des églises russes, serbes et roumaines. Il s'agit d'y joindre quelques illustrations.

D'autre part, après avoir complété mes connaissances sur l'art roumain, grâce au précieux Bulletin des Monuments Historiques dont vous m'avez si aimablement gratifié, je me suis décidé à faire cet hiver à l'Université quelques conférences publiques sur les édifices roumains, surtout sur ceux que j'ai pu voir. Je trouverai facilement, tant pour illustrer mon *Art Chrétien* que pour montrer des projections à mon cours public, des reproductions dans votre magnifique Bulletin des Mon. Histor.

Mais il y a une lacune et c'est pour cela que j'ai recours à votre obligeance. J'ai cherché en vain des reproductions des peintures extérieures des églises de Bukovine que j'ai visitées, Voroneț, Moldovitsa, Sucevitsa etc... Les clichés que j'ai essayés de prendre moi-même sont très insuffisants. Pourriez-vous m'envoyer deux ou trois vues, autant que possible une vue d'ensemble et deux ou trois vues de détail de ces églises soit que vous puissiez me prêter des épreuves, soit qu'il en existe aux Monuments Historiques ou dans le commerce. Je publierais une de ces vues dans mon *Art Chrétien* et les autres serviraient à mon cours public. Voici d'ailleurs comment je comprend mon sujet: Je commencerai en décembre et je ferai 8 leçons:

1. La Roumanie et l'art roumain. Conditions historiques.

2. La naissance de l'art roumain. Le développement artistique dans l'Orient chrétien XIVe—XVe s.

3. Les origines de l'art valaque. Curtea de Argeș (église princière).

4. Développement de l'art valaque (XIVe—XVIe siècles).

5. L'œuvre artistique d'Etienne le Grand.

6. Le développement de l'art moldave. Les églises de Bucovine du XVIe s.

7. L'art en Moldavie aux 17e et 18e siècles.

8. L'œuvre artistique de Constantin Brancoveanu. La dégénérescence.

Ce n'est, comme vous le voyez, qu'un tableau sommaire de l'histoire de l'art roumain, mais qui aura l'avantage de donner quelques idées précises à mes auditeurs et de leur révéler un mouvement d'art qu'ils ignorent à peu près totalement.

Si je puis réussir à mettre ce cours sur pied, c'est à mes excellents amis roumains et à vous, en particulier, cher Monsieur, que je le devrai.

Voulez-vous me permettre, en m'excusant de mon importunité, de vous demander encore deux choses. J'ai lu avec étonnement dans le Catalogue Officiel de l'Exposition d'Art Roumain, ou l'on m'a fait l'honneur de mettre mon nom au Comité de Patronage, que je suis qualifié de Membre Correspondant de l'Académie Roumaine. N'en ayant jamais été averti, je suppose qu'il y a eu une erreur. C'est d'ailleurs un très grand honneur auquel je n'ai jamais songé. Cependant je vous serais reconnaissant de bien vouloir, si vous en avez l'occasion, vous en informer confidentiellement.

L'autre question est plus simple. Vous m'avez annoncé aimablement l'envoi de nouveaux fascicules du Bulletin des Monuments Historiques et je n'ai rien reçu. S'ils sont publiés, je vous serais bien reconnaissant de me les faire adresser. Je compte d'ailleurs en donner une analyse dans une revue.

Excusez moi encore de cette trop longue lettre. C'est toute bonté que vous m'avez témoignée déjà qui m'encourage à m'adresser à vous. J'ai vivement regretté de n'avoir pu vous joindre pendant votre séjour en France, mais j'espère que vous y reviendrez.

Veuillez agréer, cher Monsieur, avec mes remerciements anticipés, l'expression de mon bien cordial souvenir.

L. Bréhier

4. Chamalières (Puy-de-Dôme)
12, Avenue de Royat, 12 mars 1926

Cher Monsieur,

Permettez-moi de vous remercier et veuillez transmettre toute l'expression de ma gratitude à la Commission des Monuments Historiques pour l'aimable envoi des 4 intéressants fascicules de votre Bulletin pour 1924 que j'ai bien reçus. Je vais en faire une analyse pour le Répertoire d'Art et d'Archéologie de la Bibliothèque Domet. J'y ai vu avec plaisir votre traduction de mon article, dont je vous suis bien reconnaissant, ainsi que votre étude sur l'église de Golia.

M. Voulitch m'a annoncé une invitation pour le Congrès de Belgrade. Je souhaite de pouvoir y aller et de vous y rencontrer. Veuillez agréer, cher Monsieur, l'expression de mes remerciements et de mes sentiments cordialement dévoués.

L. Bréhier

5. Clermont, le 20 juillet 1930

Cher Monsieur,

Dans votre aimable lettre du 4 juin dernier vous m'annonciez que vous aviez mis à la poste à mon adresse le premier volume de l'ouvrage sur l'architecture de la Valachie¹, dont vous m'aviez en effet parlé et qui aura certainement un grand intérêt. J'avais attendu pour vous répondre d'avoir reçu ce volume, mais il n'est pas arrivé et je crains qu'il n'ait été égaré. Telle est la raison de mon long silence que je regrette de n'avoir pas rompu plus tôt. Veuillez m'en excuser, mais je n'ai rien reçu, ni à mon adresse personnelle, ni à l'Université.

Je n'ai pas besoin de vous dire combien j'aurais été heureux de lire ce volume en m'aidant de votre résumé en français et de vous dire mes impressions. Je sais par ce que vous m'avez déjà donné et par votre chapitre sur l'église d'Argesch avec quelle méthode sûre et précise vous travaillez. La question de l'origine de l'architecture valaque m'intéresse particulièrement.

Ce serait pour moi un grand plaisir de vous rencontrer au Congrès d'Athènes et de visiter Mistra en votre compagnie. Je pars dès le 1 septembre pour le Mont-Athos où le Ministère français me confie une mission et je me rendrai de là à Athènes. Diehl² et Millet³ seront là. Je souhaite de revoir mes amis roumains et vous, en particulier, cher Monsieur, dont je

ne suis pas près d'oublier la bienveillance à mon égard.

Veuillez agréer, cher Monsieur, l'expression de mes sentiments cordiaux et dévoués.

L. Bréhier

¹ *Evoluția arhitecturii în Muntenia și Oltenia, partea I. Întreprinderi străine de la origină pînă la Neagoe Basarab, 1927.*

² Charles Diehl (1859—1944), istoric al artei și civilizației bizantine, bun cunoscător al artei medievale românești.

³ Gabriel Millet (1867—1953), istoric francez a artei bizantine, director de studii la Ecole des Hautes Etudes din Paris și profesor la Collège de France, autorul unor lucrări de referință în domeniul istoriei artei bizantine și balcanice.

6.

Alexandrie
« La Quarantaine »
Port vieux
Tel. 630

Mon cher Nicolas,

J'ai bien reçu votre ouvrage dont je vous remercie bien vivement¹. Non seulement je ne l'ai pas trouvé aride mais j'ai regretté de ne pas connaître le roumain pour vous suivre de plus près. Sans jeu de mots vous élevez un monument digne de ceux que vous étudiez.

Mon cher Nicolas

J'ai bien reçu votre ouvrage dont je vous remercie bien vivement. Non seulement je ne l'ai pas trouvé aride mais j'ai regretté de ne pas connaître le roumain pour vous suivre de plus près. Sans jeu de mots vous élevez un monument digne de ceux que vous étudiez.

Les illustrations sont excellentes et mettent en valeur le peu harmonieux des lignes apparentes qui rappellent l'exemple maçon d'Argesch qui de fait.

J'aime beaucoup, aussi, l'église de Saint-Georges sur les bords orientaux romains et l'équilibre de son abside qui me a fait penser à celle de la cathédrale de Santa Maria à Torcello.

Que d'originalité et de touchante naïveté dans le clocheton de bois, l'escalier et la fresque de la petite église de Ludești.

Je suis seul ici depuis dix jours. Thérèse, Gabrielle et la petite Annie sont, en ce moment, à Cannes et j'attends de leurs nouvelles au prochain courrier. Je compte partir, moi-même,

Vos documents sont-ils au point pour la partie du 18e siècle qui prouve un grand intérêt?

Je suis seul ici depuis dix jours nous retrouvons à Tancarville en petite Annie avec un séjour à Paris en octobre. Part, en ce moment, à Cannes - nous aurons grand plaisir à la revoir. J'attends de leurs nouvelles au prochain courrier. Je compte partir, moi-même, à la fin d'octobre et vous ne serez pas encore à Nice à ce moment-là.

mais, pour cette année, je ne vois pas la possibilité de faire un crochet par la Roumanie. Je crains fort aussi que nous ne puissions nous retrouver sur la Côte d'Azur car nos trois mois de congé seront terminés à la fin d'octobre et vous ne serez pas encore à Nice à ce moment-là.

Fanik va-t-il passer tout l'été dans sa montagne? Qu'il vienne donc nous retrouver à Tancarville en septembre avec un séjour à Paris en octobre. Nous aurons grand plaisir à la revoir. Je compte partir, moi-même, à la fin d'octobre et vous ne serez pas encore à Nice à ce moment-là.

Raffinés - nous en souvenons de tout ce que la famille et vous, avec les lettres, à mon affectionnement
Bonne nuit
Barthou

Les illustrations sont excellentes et mettent en valeur le jeu harmonieux des briques apparentes qui rappellent l'exquis manoir d'Ango près de Dieppe.

J'aime beaucoup, aussi, l'église de Golești avec ses belles arcatures romanes et l'équilibre de son abside qui m'a fait penser à celle de la chapelle de Santa Fosca, à Torcello.

Que d'originalité et de touchante naïveté dans le clocheton de bois, l'escalier et les fresques de la petite église de Ludești.

Enfin j'ai découvert, grâce à vous, que la Vieille-Eglise de Tancarville était du type du clocher sur le pronaos.

Vos documents sont-ils au point pour la partie du 18e siècle qui prouve un grand intérêt?

Je suis seul ici depuis dix jours. Thérèse, Gabrielle et la petite Annie sont, en ce moment, à Cannes et j'attends de leurs nouvelles au prochain courrier. Je compte partir, moi-même,

Fig. 2. a-c Scrisoare adresată de L. Barthou lui Nicolae Ghiika-Budești. (Foto A. Alessiu)

le 4 août, par Venise comme j'en ai pris l'habitude depuis trois ans. Le bateau fait une escale à Rhodes, une autre au Pirée, le temps d'aller passer deux ou trois heures au Parthénon.

Je suis heureux des bonnes nouvelles que vous me donnez de la famille. J'aimerais bien connaître celle de Jean mais, pour cette année, je ne vois pas la possibilité de faire un crochet par la Roumanie. Je crains fort aussi que nous ne puissions nous retrouver sur la Côte d'Azur car nos trois mois de congé seront terminés à la fin d'octobre et vous ne serez pas encore à Nice à ce moment-là.

Fanik² va-t-il passer l'été dans sa montagne? Qu'il vienne donc nous retrouver à Tancarville en septembre avec un séjour à Paris en octobre. Nous aurons grand plaisir à la revoir.

L'excellent M. Giovanelli a tout éclairci en vous remettant le chèque intouché. Que n'a-t-il commencer par là ! A ce propos je dois m'excuser de la corvée des explications qui vous a été infligée et vous remercier de vos bons offices.

Rappelez-moi au souvenir de tous que je n'oublie pas et croyez, avec Madeleine, à mon affectueux sentiment.

Bien vôtre

L. Barthou³

¹ Nicolae Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii în Muntenia și Oltenia*, partea a III-a, *Veacul al XVII-lea*, 1933.

² Este vorba de fiul mezin al arhitectului, geologul Ștefan Ghika-Budești (1904—1959).

³ Louis Barthou (1862—1934), om politic francez, ministru de externe, asasinat la Marsilia odată cu regele Alexandru I al Iugoslaviei. Scrisoarea aceasta dezvăluie relații de prietenie între familia politicianului francez și cea a arhitectului român, a cărui soție avea întinse legături în societatea franceză. Totodată Louis Barthou ne apare ca un cunosător al monumentelor românești, ca un simpatizant al țării noastre. Aluzia la lucrarea lui Ghika-Budești stabilește anul 1933 ca termen post quem, scrisoarea datînd așadar din anii 1933 sau 1934.

7.

L'Epine — Fleurie
Mont-Louis
(Indre et Loire)
23 octobre 1930

Mon cher ancien élève et ami,

J'ai eu le plus grand plaisir à recevoir votre lettre qui m'apporte un précieux témoignage

de votre gratitude pour l'Ecole des Beaux Arts de Paris et pour l'enseignement que vous avez reçu à l'atelier au milieu de bons camarades qui ont gardé votre souvenir¹.

J'ai souvent parlé de vous, notamment avec un sculpteur français qui a fait certains monuments dans la capitale de la Roumanie²; et j'aurai certainement le plus vif intérêt à recevoir la publication archéologique que vous me destinez.

Actuellement je suis en Touraine, loin de Paris, où je rentrerai dans quelques jours pour y reprendre les petites occupations compatibles avec les quatre vingts années de mon existence. Malgré mon grand âge, j'ai toujours le même amour pour notre chère Ecole et pour l'enseignement. Croyez-le !

Vous pouvez donc sans crainte m'écrire et me consulter le cas échéant.

Mes bonnes amitiés avec mes souhaits les plus sincèrement et cordialement dévoués.

Laloux³

¹ Arhitectul N. Ghika-Budești absolvisse Școala de arte frumoase din Paris în anul 1901, rămînînd în relații cu foști colegi, dar și cu profesorul său V. A. F. Laloux.

² Ernest Dubois, sculptor francez, autor al statuii lui Ion C. Brătianu și al celei a lui George C. (Gogu) Cantacuzino, amîndouă în București.

³ Victor Alexandre François Laloux (n. 1850), arhitect francez, profesor al lui N. Ghika-Budești la Școala de arte frumoase din Paris.